

כוונתו מתחילה לכבוד רבו (ב"י או"ח קכג, בשם מהר"י אבוהב). ויש שפירש, שבתפילה מבקש גם על כפרת העונות, ואם שב מיד למקומו נראה כמי שתיכף חזר וחטא שצריך שוב לבקש סליחה על חטאים חדשים שעשה, וזה דוגמת הכלב שחוזר ואוכל דברים הנמאסים (ב"ח שם).

וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן רְאוּי לוֹ שְׁלֵא הִתְפַּלֵּל, שנראה כיצא מלפני רבו בלא רשות, ועדיף שלא היה מתפלל כלל (רש"י), ואף אם עושה כן כמצות אנשים מלומדה, אינו נראה כמי שנוטל רשות, ודומה למי שלא פסע כלל (יסוד ושורש העבודה ה, ה).

שְׁנוֹתָן שְׁלוֹם לְיָמֵינוּ וְאַחַר כֵּךְ לְשִׁמְאֵל - לאחר שפסע לאחוריו בעודו כורע [כמבואר בגמ' להלן] שאת הפסיעות הוא עושה בכריעה אחת]. בשעה שאומר 'עושה שלום במרומי' מטה ראשו לימינו של שכינה שזהו שמאלו של המתפלל, ובשעה שאומר 'הוא יעשה שלום' מטה ראשו לשמאלו של שכינה שזהו ימינו של המתפלל, כדי שיפטר מתפילתו כמי שנפטר מפני המלך (רמב"ם תפילה ה, י; טור או"ח קכג, וראה בביאורנו לעיל ד"ה ואחר, באופן אחר). וכן הלכה (ש"ע שם, א).

דְּפָסְעֵי לְהוֹ שְׁלֵשׁ פְּסִיעוֹת בְּכַרְיָעָה אַחַת. ■ וכן הלכה (ש"ע או"ח קכג, א). ושיעור כריעה זו, עד כדי שיתפוקקו כל חוליות שבשדרה (משנ"ב שם, א).

אִם שְׁחִינָה תִּהְיֶה גְּשׁוּמָה, ומקדים תפילה זו, שהיא טובה גדולה לכולם, כי כשהאוויר טוב יבריאוי החולים ויתמיד בריאות הבריאים, והברכה הראשונה היא 'והסיד ה' ממך כל חולי' (רמב"ם בפייהמ"ש). ואם בראש השנה היה יום חם, מתפלל שהשנה לא תהיה חמה מדי, ואם היה קר, מתפלל שלא תהיה קרה מדי (תוס' ב"ב קמז, ב ד"ה לתפלתו), אבל בשנים כתיקונם, לא היה מתפלל אלא על הגשמים (גבורת א, א).

לֹא יַעֲדֵי עֲבִיד שׁוֹלְטָן מְדְבִית הַהוֹדָה, שלא תסור מהם הממשלה (רש"י), ואף בבית שני ראשי הגולה היו מושבט יהודה (רבינו אליקים), ולשון זה הוא מתרגום אונקלוס על הכתוב בתורה (בראשית מט, י) 'לא יסור שבט יהודה', שדרשו ע"ז בגמ' בסנהדרין (ה, א) שאלו ראשי גלויות בבבל, ולא היה מתפלל כלשון הפסוק, ש'דברים שבכתב אי אתה רשאי לומר על פה' (הערות הגר"ש אלישיב, בשם הגר"א). ויכול להתפלל תפילה זו בלשון ארמי, שבמקום המקדש מקום השראת השכינה מותר לו לאדם לבקש צרכיו אף בלשון ארמי, שאין הוא כמו שאר תפילות שבהן הוא צריך למלאכים שאינם מבינים בלשון ארמי (גבורת א, א; וראה רמב"ם עבודת יום הכיפורים ד, א, שהביא נוסח התפילה בלשון הקודש).

רְבוּנוּ שְׁל עוֹלָם כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוּ בְּנַחַת וְהִנְיָא בְּצַעַר, וחלילה שהעדיף טובתו האישית מטובת עם ישראל, אלא שבזמן שהוא היה בדרך, עדיין לא היה העולם זקוק לגשם באותה שעה, וזהו שאמר בתפילתו 'כל העולם כולו בנחת', ואם ירדו אחר כך אין בזה שום הפסד (מהרש"א), ומלומד בנסים היה, וידע שבזמן שיחזור לביתו יתקבל תפילתו שיחזור הגשמים (הערות הגר"ש אלישיב).

מַעֲשֵׂה בְּכַהֵן גְּדוֹל אָחָד, שמעון הצדיק (תוס' ישנים, ע"פ הירושלמי), והיה זה בשנתו האחרונה שראה זקן לבוש שחורים שנכנס עמו ולא יצא עמו [כמבואר בגמ' לעיל (לט, א)], וכיון שראה סימן רע האריך בתפילה (שפת אמת).

הַמְתַּפַּלֵּל צָרִיךְ שֵׁיפְסִיעַ שְׁלֵשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו, כי העומד בתפילה עומד במקום קודש כנגד השכינה, וכשגומר תפילתו פוסע לאחוריו כמי שיוצא ממקום קודש ונכנס למקום חול (שבלי הלקט תפילה יח). ומנין שלש פסיעות הוא כנגד שלשת המחיצות שמהם רבינו נכנס לעמוד לפני ה', חושך, ענן וערפל, וכשיצא פסע שלש פסיעות, פסיעה בשביל כל מחיצה (אורחות חיים תפילה כז), או שהוא כנגד השלש פסיעות שהיו פוסעים הכהנים בירידתם מעל גבי המזבח, שהיו שלשה רבדים של אבן בינו לכבש, ופוסע אותם בשלש פסיעות, ותפילות כנגד תמידים תיקנום [כמבואר בגמ' בברכות (כו, ב)], ולכן בסיום התפילה אנו עושים כדוגמת הכהנים בסיום העבודה (ב"י או"ח קכג בשם רב האי גאון, וראה פמ"ג שם משנ"ב ז, א), או שהוא כנגד שלש פסיעות שפסע נבוכדנצר לכבוד ה', ובזכותן היה לו כח להחריב את בית המקדש, ולכן אנו פוסעים ומיד מתפללים שיבנה בית המקדש (מג"א קכג, א, וכע"ז במהרש"א סנהדרין צ, א).

■ להלכה, יפסע שלש פסיעות בסיום תפילתו, ויעקור רגל שמאל תחילה (ש"ע או"ח קכג, א), להראות שכבוד עליו הפרידה מאת המקום (משנ"ב שם, יג), וסדר פסיעות אלו, תחילה יפסיע ברגל שמאל פסיעה קטנה, ואחר כך יפסיע בשל ימין פסיעה גדולה, ואחר כך יפסיע בשמאל פסיעה קטנה באופן שיהיו רגליו שוים (משנ"ב שם, ע"פ אורחות חיים תפילה כח, אמנם דעת האורחות חיים שם, שיש לעקור קודם רגל ימין), ויש שסובר שפוסע שלש פסיעות שלמות, שקודם עוקר רגל שמאל וחוזר ממשוה רגל ימין לרגל שמאל ככה שלש פעמים (רבינו מנוח תפילה ה, י). והלכה כדעה ראשונה (משנ"ב שם, ביה"ש שם ד"ה ושיעור). ויפסע אגודל בצד עקב (ש"ע שם, ג), ולא יוסיף על שיעור זה (רמ"א שם, וראה משנ"ב שם, טו, שחולק הרמ"א על דעת הש"ע שעדיף לפסוע פסיעות גסות יותר), וגם לא יפחות ממנו, כי פחות משיעור זה אין לו שם פסיעה (משנ"ב שם, יד, וראה שם אם המקום צר ודחוק). ולא יוסיף על שיעור שלש פסיעות (ש"ע שם, ד).

וְאַחַר כֵּךְ יִתֵּן שְׁלוֹם - שמשתחוהו כמי שנותן שלום ונפטר מרבו (רשב"א, וראה בביאורנו להלן ד"ה שנותן, פרטים בה). ויש שכתב, שנותן שלום ממש לעומדים בימינו ושמאלו, להראות שעד עכשיו עמד במקום קודש ועכשיו הוא חוזר למקום חול (שבלי הלקט תפילה יח).

הָתָם אֵיבְעִיא לִיָּה לְמִיקָם, עד שיתחיל השליח ציבור את תפילתו, ויש שסובר, עד שייגיע הש"ץ לקדושה (ר"ף ברכות כד, ב מדפי הר"ף). והש"ץ עצמו או מי שמתפלל ביחידות, ימתין כדי הילוך ארבע אמות (רמ"א או"ח קכג, ב, וראה ביה"ש שם ד"ה והש"ץ), ויש שסובר, שגם יחיד המתפלל בביתו צריך להמתין כשיעור עד שיתחיל הש"ץ תפילתו או עד שייגיע לקדושה (ב"ח שם). ■ להלכה, אם מתפלל בציבור, ימתין אחר שפסע שלש פסיעות לאחוריו, עד שייגיע הש"ץ לקדושה, ואם המקום צר ודחוק, או כשהש"ץ אומר פיוטים, יכול לחזור למקומו מיד כשמתחיל הש"ץ בתפילתו (משנ"ב שם, י), ובמתפלל בביתו, לכתחילה ימתין כשיעור שהיה ממתין בבית הכנסת [כדעת הב"ח], ובשעת הדחק שיעור ארבע אמות [כדעת הרמ"א] (משנ"ב שם, יא).

אִם חֹזֵר לְאַתֵּר דּוּמָה לְכָלֵב שֶׁשָּׁב עַל קִיאוּ, שמתחילה כשהכלב מקיא נראה שכונתו לפלוט את האוכל שאין לו תועלת ממנו, וכשחוזר ואוכלו מוכח שאין הדבר כן, אף מי שחוזר לאחוריו מפני כבוד רבו, כשחוזר מיד למקומו מוכח שלא היתה